

Bưởi Đoan Hùng

Đoan Hùng là một huyện của tỉnh Phú Thọ, thuộc trung du Bắc Bộ, trên ngã ba của hai con sông - sông Lô và sông Chảy. Nói đến Đoan Hùng, người ta thường nghĩ đến những đồi cọ, những đồi chè... và đặc biệt là một loại trái cây đặc biệt: bưởi Đoan Hùng.

Bưởi Đoan Hùng từ xưa đã nổi tiếng khắp miền bắc, cũng như Bồ Hạ với cam, Hưng Yên với nhãn, Xuân Đình với hồng xiêm, Láng với rau húng...

Đoan Hùng vốn là một phủ thuộc trấn Hưng Hóa thời xưa. Vì thế người ta thường quen gọi bưởi vùng này là "bưởi Phủ Đoan". Miền bắc lúc ấy chỉ có hai loại bưởi quý là bưởi Nghệ (trồng ở Nghệ An) và bưởi Phủ Đoan. Tuy nhiên, bưởi Phủ Đoan vẫn là loại quả được ưa chuộng hơn. Một phần do chuyên chở thuận lợi, con sông Hồng chính là nơi để cho các thuyền bưởi xuôi dòng và cập bến Thăng Long. Phần nữa là do bưởi Phủ Đoan chín vào dịp Tết. Mọi loại bưởi đều chín vào mùa thu, đó cũng là dịp Tết Trung thu. Nhưng trong mâm cỗ rằm tháng tám của trẻ con, thường không thấy có bưởi Phủ Đoan, mà chỉ có các loại bưởi đào. Bưởi Phủ Đoan thường được "để dành" cho một cái Tết quan trọng hơn - Tết Nguyên đán.

Đến thời kỳ kháng chiến chống thực dân Pháp, bưởi Phủ Đoan có thêm một công dụng đặc biệt và lập nên một chiến công: tham gia đánh giặc, và đánh thắng oanh liệt!

Đầu đuôi câu chuyện như sau: Ngay trong năm đầu kháng chiến, năm 1947, thực dân Pháp đã nghĩ đến kết thúc gọn cuộc chiến chỉ bằng một trận đánh. Với chiến dịch Léa do tướng Salan chỉ huy, quân đội Pháp có tham vọng bắt gọn toàn bộ cơ quan đầu não kháng chiến của Việt Nam ở Việt Bắc. Chiến dịch dự kiến chỉ diễn ra trong vòng 7 ngày, từ 7 đến 13 tháng 10 năm 1947. Vòng vây được siết chặt bằng ba mũi. Một mũi đi đường Lạng Sơn - Cao Bằng xuống Bắc Cạn, một mũi nhảy dù xuống giữa căn cứ địa Việt Bắc, một mũi đi đường thủy theo sông Hồng, vào sông Lô, qua Tuyên Quang - Đoan Hùng lên Chiêm Hóa. Tất cả dự định gặp nhau ở Bắc Cạn.

Nhưng cả ba gọng kìm đều đã bị bẻ gãy. Khi đó quân dân ta kinh nghiệm còn thiếu, kỹ thuật tác chiến và vũ khí đều còn rất thô sơ. Ta có tinh thần chiến đấu dũng cảm, nhưng đánh tàu chiến trên sông thì còn cần phải có vũ khí mạnh và kỹ thuật cao. Với mấy khẩu đại bác cũ, kỹ thuật bắn lại chưa hề được học, quân ta phải lựa chọn một cách đánh ít thấy trong lịch sử pháo binh: đặt súng sát bờ sông và bắn thẳng! Muốn bắn thẳng thì phải bắn rất gần mới bảo đảm trúng. Vấn đề là làm sao để ngay những viên đạn đầu đã diệt tàu địch ngay. Nếu không bị tiêu diệt ngay, thì quân đội thiện chiến của Pháp chỉ cần chưa đầy 1 phút đã có thể phản pháo và sau đó đổ bộ ngay lên bờ. Lúc đó thì cả người lẫn vũ khí của ta đều nguy to.

Nhưng làm sao "gọi" được tàu chiến của Pháp lại gần bờ để bắn? Bưởi Phủ Đoan đã làm được việc đó. Tháng 10 cũng là lúc bưởi rộ. Quân dân Đoan Hùng đã trẩy bưởi, bôi đen rồi thả xuống bờ bên kia sông để giả làm thủy lôi. Quả nhiên quân Pháp mắc bẫy. Khi đoàn tàu chiến tới nơi, thấy bên hữu ngạn nhiều thủy lôi nổi đen ngòm, quân Pháp vừa thì nhau bắn vào những quả "thủy lôi" đó, vừa ra lệnh cho các tàu chạy tạt sang phía bờ bên kia để "tránh" trận địa của Việt Minh. Thế là những con tàu chiến đã lù lù đi vào ngay trước họng súng đại bác đang chờ sẵn chúng sau những đám lau sậy um tùm sát bờ sông Lô. Một loạt súng nổ. Hai tàu chìm tại chỗ. Những chiếc khác bốc cháy, vội vàng bỏ chạy thoát thân...

Từ đó, người Đoan Hùng hay nói: "Giặc đến nhà không chỉ đàn bà cũng đánh, mà quả bưởi cũng đánh"... Cũng từ đó, ăn bưởi Đoan Hùng nhiều người lại nhớ đến chiến thắng sông Lô, và người ta bắt đầu ít gọi nó bằng cái tên "bưởi Phủ Đoan" mà hay gọi nó bằng cái tên "bưởi Đoan Hùng"...

Sau khi hòa bình lập lại, các vườn bưởi Đoan Hùng vẫn còn, nhưng không phát triển, thậm chí có phần bị lãng quên. Người nông dân thời kỳ này không quan tâm đến việc trồng cây ăn quả và các

cây công nghiệp, mà tập trung vào phát triển sản xuất lương thực tự túc.

Từ khi kinh tế chuyển sang cơ chế thị trường, cả sản xuất và lưu thông đều phát triển. Các luồng hàng được khơi lại.

Trong môi trường kinh tế ấy, hàng loạt đặc sản được phục hồi và phát triển: chè Tân Cương, cốm làng Vòng, bánh gai Ninh Giang, bánh dày Quán Gánh, bánh đậu xanh Hải Dương, hồng Lạng Sơn, đào Sa Pa, mận Bắc Hà, bánh cốm Hàng Than, nhãn lồng Hưng Yên... Trong làn sóng hồi sinh đó, đương nhiên có bưởi Đoan Hùng.

Theo lời kể của bà Tý, một người chuyên bán bưởi Đoan Hùng ở Hà Nội (ở số 1 Lê Phụng Hiểu) thì bưởi Đoan Hùng vẫn được đưa về như xưa. Những người buôn bưởi có thể trực tiếp ra bờ sông "lấy" hoặc "lấy" lại từ tay những người bán buôn. Chính vì lẽ đó mà giá ở mỗi nơi một khác. Tại một số chợ gần sông Hồng, giá đắt nhất chỉ vào khoảng 7.000 - 8.000 đồng. Còn ở những nơi xa bên như Thanh Xuân, Hà Đông giá có thể lên tới 10.000 đồng/quả... Bưởi Đoan Hùng đang cố gắng giữ tiếng thơm của một đặc sản nổi tiếng xưa nay.

(Tập chí *Xưa và Nay*)
